

Almundsryds Hembygdsförening

ARSSKRIFT

1975

TRETTIOFÖRSTA ÄRANGEN

Södra Rimshults by samt Albin Svenssons skogsbruk i Stensjömåla.
Ciceron, Eskil Adolfsson.

PS

Sommaren 1975 går till hävderna för sin sköna värme, sina många solskensdagar. Årets skörd blev tämligen god, i skogarna fanns gott om lingon och blåbär. Och därmed sätter vi punkt för årets krönika.

Text och bilder:
STURE STAMMING

GLASBRUKET I TRESTENSHULT

Rapport över undersökningen 1974

Av EBBE WESTERGREN

Den gamla glasbruksbacken i Trestenshult har åter blivit en ljus, öppen glänta i skogen. Träd, buskar och den gamla fula ladan är bortsopade. Bilden är tagen från väster, strax innan själva "utgrävningen" påbörjades.

Foto: Ebbe Westergren

Inledning

Resterna efter glasbruket, som är från 1600-talet, ligger i skogsmark 200 m N om Savaretorpet, 1,5 km SV om Trestenshult, 4 km NV om Ryd i Almundsryds socken, Kronobergs län.

En undersökning av hyttplatsen gjordes år 1932 av Herbert Seitz. Han fick då bl. a. fram en smältugn, en hjälpu gn samt under dessa en

fyrgång. För att bevara dessa grunder byggdes ett träskjul över hyttplatsen. Detta hjälpte dock inte, utan grunderna raserades undan för undan under årens lopp. Uppgiften nu var att röja upp hyttplatsen och åter ta fram det fasta grundmaterialet. Som en förberedelse till detta revs i december 1973 träskjulet.

Undersökningen utfördes den 10/6—18/6 1974 av Smålands museum med Ebbe Westergren som grävningsledare samt fyra grovarbetare från Skogsvårdsstyrelsen.

Topografi och miljö

Området är skogrikt, med blandad barr- och lövskog. Trakten är också tämligen rik på myrområden. Närmaste sjöar är Ramssjön 1,5 km åt SV och Trässhultsjön 1,5 km åt NO.

Hyttplatsen ligger på en lågt åsformad rundel med ca 18 m:s diameter, omgiven på alla sidor av skog. Området Ö om hyttplatsen har tidigare varit uppodlat, men hade nu vuxit igen. Denna forna åker röjdes från träd, fränsett några enstaka björkar, så att ett öppet område uppstod. Detta område håller nu på att odlas upp igen.

På den åsformiga rundelen väster, syd-väst och söder om hyttplatsen ligger ett halvcirkelformat röse. Avståndet mellan röset och hyttplatsen är i söder och väster ca 2,5 m. Röset är 15 m långt, 6—8 m brett och 1,5—2 m högt.

Ca 80 m norr om hyttplatsen rinner en bäck i väst-östlig riktning. På södra sidan om denna bäck ligger grundmurarna till en kvarn. Tre meter väster om kvarnruinen sträcker sig i nord-sydlig riktning en fördämningsmur, åt söder omkring 30 m och åt norr omkring 20 m.

Redogörelse för undersökningen

Undersökningen koncentrerades till hyttplatsen. Fyrgången var helt fylld av eldfasta lerskärvor blandade med lösa stenar. Hela gången samt smältugnen tömdes på löst material. Därefter plockades alla lösa stenar och all lös jord, som låg på hyttplatsen, bort. Ett område på ca 3 m på alla sidor om hyttplatsen avtorvades. Det som kom fram var följande:

Fyrgången

Längd, 4,75 m, höjd: ca 0,50 m. Bredden vid dess botten varierade mellan 0,50 och 0,70 m. Den övre delen av fyrgången var ca 0,08 m smalare än bottenplanet. Fyrgången utvidgade sig något åt nord-ost, i

övrigt var den bredast mitt i smältugnen. Flata stenar var lagda så att de bildade ett golv i botten på gången.

Under smältugnen hade dessa stenar sintrats samman av hettan. Såsom en fortsättning på golvet låg ytterligare fyra flata stenar 0,75 m utanför fyrgångens slut i nord-ost. Den undre stenen till stopphålet i syd-väst kom fram. Den var 0,30 m bred.

Smältugnen

Formen var svagt oval — 2,20 × 1,80 m. Den kan dock mycket väl ursprungligen ha varit åttakantig, som Seitz angivit. Smältugnens inre var fyllt av eldfast lera. Av hålet ned till fyrgången (brännaren) kunde man nu bara se det västra hörnet. Smältugnen begränsades av en vall av bränd lera. Vallen var som högst just där smältugnen slutade och sluttade sedan jämnt ned. Dess bredd var i nord-väst och syd-ost 1 m, i syd-väst 0,35 m. I nord-ost begränsades smältugnen av hjälpugnen.

Hjälpugnen

Den låg omedelbart nord-ost om smältugnen. Den markerades av i en oval form lagda större stenar, som gav den en yta av 3,30 × 2 m. Stenarnas diam. ca 0,50 m. 10 av dessa stenar fanns kvar på ursprunglig plats. I det östra hörnet saknades dock 2—3 stenar. Av hjälpugnen låg 1,85 m nord-väst om fyrgången och 0,90 m sydost om densamma. Inuti hjälpugnen låg ett tjockt lager av bränd lera, som i nordväst, nord-ost och syd-ost tog slut vid de stenar som markerade ugnens gräns. I syd-väst övergick den brända leran i den vall som omgav smältugnen.

Runt hela hyttplatsen, utom i nord-ost, omgavs den brända leran av uppkastad jord (gråbrun humusblandad sandig mo) blandad med 0,25—0,50 m stora stenar, till en bredd av 0,50—1 m.

Gropen nord-ost om hyttplatsen

Med början 1,25 m från fyrgångens slut i nord-ost upptäcktes en 2,30 × 2 m stor grop fylld med brunsvart humusblandad sandig mo. De översta 0,10 m i gropen innehöll spridda klumpar av bränd lera. Gropen, som var 0,34 m djup, hade plan botten. I östra hörnet låg en 0,60 × 0,55 × 0,20 m stor jordfast sten med i stort sett plan ovsida.

Ett system av provgropar upptogs runt omkring hyttplatsen främst i den forna åkern öster om hyttplatsen. De gropar som låg närmast

hyttplatsen i norr, nord-ost och öster gav mest fynd. Nord-väst, väster och syd-väst om röset var det sparsamt med fynd.

I det en halvcirkel runt om hyttplatsen liggande röset upptogs fem provgropar. Av dessa framgick att röset är uppbyggt av lerblandad jord tillsammans med 0,25—0,70 m stora stenar. Endast i kanten på röset, dels i provgropen 2,5 m väster och dels i provgropen 2,5 m söder om hyttplatsen, gjordes några fynd.

Ett område på ca 14 m väster, 10 m norr, 20 m söder och 40 m öster om hyttplatsen röjdes, rensades och räfsades rent. En stig röjdes från hyttplatsen till den 80 m åt norr liggande kvarnen. Vidare rensades området inuti och runt omkring kvarnen, samt ett par meter på båda sidor om fördämningsmuren.

Fynd

Det klart fyndrikaste området var området NO om hyttplatsen, både i gropen och runtomkring. Den del som gav minst fynd var området NV om hyttplatsen.

Tillsammans med fynden i provgroparna hittades 7707 g glas och 76 g järn. Dessutom tillvaratogs ett stort antal degelfragment samt glaserade fragment.

Bland fynden kan märkas:

Fönsterglas — 1441 g. Procentuellt mest i gropen NO om hyttplatsen, där det utgjorde 37 % av samtliga fynd (jfrb med medelvärdet 19 %).

68 st bottenfragment — 1725 g. De flesta bottenfragmenten tillhör fyrsidiga kärl. 4 fragment med rund botten.

18 st fragment av flaskhalsar — 138 g.

6 st fragment med pålagda trådar (i de flesta fall är tråden veckad). Ett fragment hade en blå pålagd tråd. Av dessa sex fragment var tre vinklade och tre rundade. Dessutom fanns ett vinklat fragment utan någon pålagd tråd.

2 st fragment av en tallrik eller fat med bräm.

Fragment av grepar, ett järnrör, en glaspärla.

Hyttplatsen efter rensningen 1974. I förgrunden ses resterna efter hyttans smältugn, hjälpugn och fyrgång. I bakgrunden ett halvcirkelformigt röse. Bilden är tagen från nordost.

Foto: Ebbe Westergren

EFTERSKRIFT

Av J E ANDERBJÖRK

Som ovan sagts i Ebbe Westergrens rapport uppfördes efter 1932 års undersökning en låst skyddsbyggnad, och allmänheten gavs tillfälle att bese ugnresterna genom ett fönster. Givetvis bröts låset upp och både byggnad och ugnspartiet utsattes för skadegörelse. Byggnaden reparades genom Smålands museum 1947. Det visade sig dock snart att detta ej var tillräckligt, utan byggnaden måste rivas.

Efter överenskommelse med markägaren, lantbrukare John Nicklasson, kunde en ny undersökning och uppsnygning företagas 1974. Svenska Glasbruksföreningen lämnade anslag till arbetsledare m. m. samtidigt som arbetskraft ställdes till förfogande genom Arbetsmarknadsstyrelsen och Riksantikvarieämbetets vårdsektion.

I samband härmed uppgjordes genom Almundsryds hembygdsförening ett förslag till ett skyddstak. Då undersökningen visade att ugnresterna var mer skadade än man räknat med beslöts efter samråd med Riksantikvarieämbetet att täcka ugnspartiet och att markera ugnen och fygången i markytan. Efter undersökningen fylldes ugnsområdet med sand. Sedan detta lager "satt sig" skall pålagd jord besås med gräs. En anslagstavla kommer att berätta om glashyttan och dess öden. Det vore av stort intresse om även området utanför ugnen kunde undersökas. Där ligger f. n. en hel del odlingssten.

I Danmark har under senare år värdefulla undersökningar företagits av några hyttplatser från 1500- och 1600-talet. Där har man kunnat konstatera att glasugnarna vid denna tid endast skyddades av ett tak och att blåsningen måste ha utförts endast under sommarhalvåret. Det är alltså mycket sannolikt att dessa renässansglashyttor i Danmark och Sverige varit konstruerade på sätt, som framgår av den kända 1400-tals-miniatyren i "Mandevilles resor" i British museum, se bild å sid. 81 i boken *Danskt glas i Renaessancetid* av Thelma Jexlev, Peter Riismöller och Mogens Schlüter.

HÖSTVISA

*Se, töcknet de silfvergrå vingar
slår ut öfver lundarnas sal
och lyktgubbar dansa i ringar
vid prasslet från kärr-ängens al.*

*Ur skrefvorna ufvarna ropa
och stormarna tjutande sopa
de hvirflande löf ned i dal.*

*Hopkrupen i grantoppen sitter
den urriga korp vid sitt bo
Ur sömnen han stundom uppspritter
vid ulfvarnas tjut uppå mo.*

GUSTAF HÅKANSSON
Torstensmåla, år 1896.

Ur Gustaf Håkanssons efterlämnade skrifter kan hembygdskalendern i år återge ovanstående lilla dikt, skriven under sista året i folkskolan, då han var 12 år gammal.